

УДК 821.111.09-311.9:115:7.038.6(73)Б.Крауч(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2026-216-10>

КОНЦЕПТ «ЧАС» ТА ЙОГО НАРАТИВНА ФУНКЦІЙНІСТЬ У НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОМУ РОМАНІ БЛЕЙКА КРАУЧА «РЕКУРСІЯ»

THE CONCEPT OF TIME AND ITS NARRATIVE FUNCTIONALITY IN BLAKE CROUCH'S SCIENCE FICTION NOVEL "RECURSION"

Бандура Т. Й.,

orcid.org/0000-0001-9999-0523

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української та зарубіжної літератур

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

У статті досліджується специфіка художньої репрезентації концепту «час» та його наративні функції в науково-фантастичному романі Блейка Крауча «Рекурсія». Проаналізовано темпоральну структуру твору, механізми конструювання множинних часових ліній, а також взаємозв'язок між концептуалізацією часу та побудовою оповіді. Доведено, що концептуальна модель часу в романі заснована на ідеї нелінійної темпоральності та множинності реальностей, що підсилюють гуманістичну й екзистенційну тональність оповіді роману. Зазначено, що час постає не як абстрактна величина, а як вимір людського досвіду, нерозривно пов'язаний із пам'яттю, ідентичністю та міжособистісними стосунками, тому концепт «час» виконує у творі структуротвірну функцію, визначаючи парадигму текстотворення: рекурсивна наративна побудова, множинна фокалізація та складна система анахроній безпосередньо впливають із темпоральної концепції роману та створюють художню форму тексту філософського характеру.

Акцентується увага на тому, що темпоральна нестабільність у творі функціонує як платформа для філософської рефлексії над природою реальності, свободи волі та етичних наслідків маніпулювання минулим, що сприяє розкриттю фундаментальних питань про співвідношення об'єктивного та суб'єктивного, про можливість автентичного досвіду в умовах «зсуву реальності», про цінність індивідуального вибору в детермінованому всесвіті.

Досліджено, що в романі «Рекурсія» подорожі в часі руйнують класичний ефект причинності, створюючи різні часові лінії, які співіснують у пам'яті персонажів. У такий спосіб реалізується актуальний експеримент з наратологічними моделями, де фрагментарність і нелінійність оповіді стають домінуючими.

Виявлено, що складна часопросторова структура роману Б. Крауча формує специфічну рецептивну стратегію, що вимагає від читача постійного переосмислення попередньо прочитаного та відтворення рекурсивної логіки персонажів. Це створює ефект когнітивного відчуження, характерний для науково-фантастичного жанру, але водночас забезпечує емоційне залучення через ідентифікацію екзистенційним вибором героїв.

Ключові слова: концепт часу, науково-фантастична література, наратив, темпоральність, постмодернізм.

The article examines the specificity of the artistic representation of the concept time and its narrative functions in Blake Crouch's science fiction novel «Recursion». The temporal structure of the work, the mechanisms of construction of multiple timelines, as well as the relationship between the conceptualization of time and the construction of the narrative are analyzed. It is proved that the conceptual model of time in the novel is based on the idea of non-linear temporality and multiplicity of realities, which reinforce the humanistic and existential tonality of the novel's narrative. It is noted that time does not appear as an abstract value, but as a dimension of human experience, inextricably linked with memory, identity and interpersonal relationships, therefore the concept of time performs a structure-creating function in the work, determining the compositional organization of the work:

© Бандура Т. Й., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

recursive narrative structure, multiple focalization and a complex system of anachronies directly derive from the temporal concept of the novel and create an artistic form of the philosophical text character

Emphasis is placed on the fact that temporal instability in the work functions as a platform for philosophical reflection on the nature of reality, freedom of will, and the ethical consequences of manipulating the past, which contributes to the disclosure of fundamental questions about the relationship between the objective and the subjective, about the possibility of authentic experience in conditions of «reality shift», about the value of individual choice in a deterministic universe.

It is studied that in the novel «Recursion» time travel destroys the classical effect of causality, creating different time lines that coexist in the memory of the characters. In this way, an actual experiment with narratological models is implemented, where the fragmentation and non-linearity of the narrative become dominant.

It was revealed that the complex time-space structure of B. Crouch's novel forms a specific receptive strategy, which requires the reader to constantly rethink what he has previously read and reproduce the recursive logic of the characters. This creates the effect of cognitive alienation typical of the science fiction genre, but at the same time provides emotional engagement through identification with the characters' existential choices.

Key words: concept of time, science fiction literature, narrative, temporality, postmodernism.

Постановка проблеми. Сучасна науково-фантастична проза демонструє неабиякий інтерес до концепту «час» та експериментує з його функційністю, зокрема в аспекті наративної моделі. Важливим чинником такої зумовленості вважаємо актуальність проблеми темпоральності в постмодерній та метамодерній епістемах. У науковому обігові дослідження концепту часу крізь призму наратологічної природи наразі зустрічається нечасто. Безумовно, категорія часу є однією з ґрунтовних художніх універсалій, що відіграють ключову роль в естетичній парадигмі художнього твору і почасти занурюється в традиції класичної літератури (приміром, подорожі часом у художніх версіях таких романів: Г. Веллс «Машина часу», М. Твен «Янки з Коннектикуту при дворі короля Артура», Е. Беллами «Погляд назад, 2000–1887», Р. Бредбері «Гуркіт грому», К. Воннегут «Бійня номер п'ять», Р. Гайнлайн «За власними слідами» та ін.). Актуальність дослідження зумовлена тим, що в науково-фантастичному творі час набуває специфічної маркерованості, тобто не є лінійною й незмінною величиною, а постає як рухома, гнучка, керована константа або така, що піддається маніпуляціям авторської свідомості. Тож виникає нагальна потреба дослідження наративних стратегій, пов'язаних з авторською версією художньої темпоральності, альтернативних часових моделей і трансформації причинно-наслідкових зв'язків в оповідній структурі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Час як художній концепт, образ-символ, складник художнього хронотопу, зокрема фантастичного, часто ставав предметом дослідження у працях А. Гурдуза, Д. Дроздовського, Н. Копистянської, В. Смирніва, О. Стужук, С. Хороб та ін. Зокрема, А. Гурдуз, досліджуючи фентезійний роман у монографії «Український фентезійний роман 2000–2020 рр. у слов'янському, англійському й американському контекстах: особливості національного міфотворчого коду», вперше акцентує увагу на національному міфотворчому коді українського роману фентезі перших десятиліть ХХІ ст. й виокремлює в цьому завданні роль фантастичного часу. Дослідниця О. Стужук у дисертаційному дослідженні «Художня фантастика як метажанр (на матеріалі української літератури ХІХ–ХХ ст.)» аналізує місце фантастичного хронотопу в структурі тексту, наголошуючи на його ролі в створенні світу, відмінного від реального, хоч і з ускладненнями в класифікації, як-от у випадках раціонально-фантастичних романів. Літературознавець Д. Дроздовський у праці «Множинність реальності в англійському постпостмодерністському романі» вивчає специфіку постмодерного й метамодерного хронотопу в літературному творі. У дисертації С. Хороб «Жанрові особливості української фантастики кінця ХХ – початку ХХІ століття» досліджується жанрова природа української фантастики, зокрема жанротвірний ідентифікатор в естетиці художнього часу.

Мета дослідження. Метою нашої розвідки є дослідження концепту «час» та його функційності в наративній моделі роману сучасного американського письменника Блейка Крауча, науково-фантастична проза якого наразі активно завойовує свого поціновувача-реципієнта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роман Блейка Крауча «Рекурсія» (2019) посідає особливе місце в сучасній фантастичній літературі, в якій осмислюється код часу в альтернативній реальності, оскільки пропонує оригінальну художню модель часової нелінійності, заснованої на концепції «множинних реальностей» (Д. Дроздовський) і рекурсивних темпоральних вузлів. Осмислюючи оригінальність Блейка Крауча в репрезентації часового контексту, можемо виділити основні аспекти художнього вияву. Так, роман Б. Крауча транслює характерну для сучасної науково-фантастичної прози тенденцію до філософського осмислення часу як багатовимірного феномену, що виходить за межі лінійної каузальності. Зокрема, текст демонструє складну наративну архітектуру, в якій темпоральна структура безпосередньо визначає композиційну організацію та герменевтичну рецепцію твору. Водночас аналіз концепту «час» у «Рекурсії» дозволяє виявити специфіку сучасного науково-фантастичного дискурсу, що синтезує наукові теорії, філософські концепції та художні стратегії метамодернізму.

У композиційному плані роман складається з п'яти книжок (розділів) та післямови, кожна з яких демонструє алогічність хронологічної послідовності. Таким чином у творі втілена інтенційно зумовлена нелінійність темпоральної структури оповіді, що чергує час в діапазоні 2007–2019 років. Головні герої Гелена та Баррі занурюються у вир різних часових ліній з метою уникнення трагічних помилок сучасності. Простежуємо певний інтертекстуальний перегук із пригодницькою прозою Дена Брауна («Код да Вінчі», «Інферно» та ін.), у якій, як правило, головні герої чоловік і жінка, близькі у своїй місії з порятунку світу від глобальної загрози, через низку подоланих проблем і перешкод успішно відвертають біду від людства, ризикуючи життям. Схожа позиція і в головних суб'єктів оповіді роману Блейка Крауча, які одержимі ідеєю застерегти людство від зловживання маніпуляціями спогадами, що ведуть до нестабільного часу і масового божевілля.

Початок роману заглиблює оповідь в особисті трагедії головних героїв Гелени і Баррі, для яких час і пам'ять відіграють ключову роль в їхньому світоосягненні. Наративна організація тексту розмежовує процеси образотвірного акту по кожному з героїв: спочатку пізнаємо історію детектива Баррі, який розслідує дивний випадок самогубства жінки (стрибнула з даху хмарочосу), і перед цим страшним вчинком вона говорить, що не може жити з хибними спогадами, які мучать її альтернативними моментами, де у неї була щаслива родина, а в іншій реальності сім'ї немає, вона самотня. Цей стан стає нестерпним для Енн Восс Пітерс, і вона наважується на найстрашніше. Баррі розгублений і пригнічений ситуацією, адже історія втрати Енн сина у такий ірреальний спосіб його шокує, водночас біль втрати він теж переживав, коли загинула його шістнадцятирічна донька Меган. Ще більш дивним для копа став той факт, що Енн йому встигла сказати про те, що колишня дружина її чоловіка теж вкоротила собі віку в такий спосіб. Сюжетна колізія спіралеподібним чином закручується навколо хибної реальності, яка полонить свідомість людей, знищуючи їх розуміння приналежності у часі і просторі, так, часовий стрижень пам'яті героїв роману трансформується циклічно, демонструючи залежність героїв від ефекту раптовості в їх бутті. Синдром хибної пам'яті (СХП) знищує життя в душі пандемії, віруси, карантину, невідвратною миті життя: «Баррі придушує в собі бажання розвернутися та кинутися навтіки. Авжеж, йому доводилося чути про синдром хибної пам'яті, але людину з ним він бачить вперше. Цього синдрому не мав жоден з його знайомих. Він ще не дихав одним повітрям з такими людьми. І Баррі не знає, чи варто йому намагатися її зупинити. Йому хочеться віддалитися від неї... Якщо Енн схоче стрибнути, Баррі спробує врятувати її, а як підчепить СХП, то так і буде» [1, с. 9]. Ризик «заразитися» синдромом хибної пам'яті лякає Баррі, але його віра в розгадку таємниці змушує чоловіка заглибитись в загадку людської пам'яті й змінного часу перебування.

Друга система образотвірного акту формується навколо героїні Гелени Сміт. Вона нейробіологиня і досить успішно вивчає мозок людини. Хвороба матері (Альцгеймера) підштовхує Гелену до серйозного винаходу: жінка створює «крісло пам'яті», яке засобом високих тех-

нологій зберігає спогади хворих на Альцгеймера людей. Її винаходом зацікавився філантроп Маркус Слейд, і розробка проєкту змінює свій гуманістичний ракурс на загрозливий фактор, бо зловмисник задумує використовувати крісло як машину часу, що зможе переміщати людей в минуле через найяскравіші спогади, від моменту яких в житті людини починається новий етап, інша часова лінія.

У такий спосіб концептуальна модель часу, репрезентована в романі, базується на ідеї нелінійної темпоральності як форми травматичної пам'яті та можливості множинних часових реальностей, що існують симультанно. На відміну від класичної лінійної моделі часу, де події розгортаються в незворотній послідовності від минулого через теперішнє до майбутнього, в «Рекурсії» час постає як мультилінійна структура, де кожна зміна в минулому породжує нову часову лінію, створюючи розгалужену темпоральну мережу. Так, в осмисленні проблеми руйнівного впливу «крісла пам'яті», яке винаходить Гелена, зіштовхуються два відправні світи: світ Баррі, який використовує шанс повернутись в часі на одинадцять років назад і врятувати доньку від наїзду автомобіля, таким чином перемістивши її в інше часове поле, та світ Гелени, яка застрягає в моментах свого життя, «вмираючи» в деприваційній капсулі кожного разу, щоб «відродитись» в певній миті і розпочати для когось інше життя, яке було під загрозою знищення. Однак кожне таке повернення не просто змінює минуле, а створює інший часовий вимір, породжуючи феномен «синдрому хибної пам'яті» – стан, коли люди пам'ятають події, що ніколи не відбувалися в поточній реальності. Згодом такі експерименти приводять Гелену і Баррі до усвідомлення згубної сили винаходу, який використовувався як політична зброя і спричинив ядерну катастрофу.

Жанр науково-фантастичного роману детермінує наявність значного наукового пласту оповіді, який в романі «Рекурсія» вже обґрунтовується заголовком, адже рекурсія – це науковий термін, що означає процес самоповторення. За влучним спостереженням О. Гонюк, «концептуальність назви роману... є вказівкою на сконденсовано ідейно-тематичний спектр твору» [2, с. 7]. Блейк Крауч оперує цим терміном у значенні метафори часу, що має здатність повертатись, тобто самоповторюватись, багато разів відновлюватись.

Оригінальна концептуалізація часу в романі апелює, на нашу думку, до сучасної квантово-механічної теорії, зокрема інтерпретації Г'ю Еверетта про множинні світи, де кожна квантова подія породжує розгалуження реальності. Письменник Крауч, однак, переосмислює цю наукову концепцію в гуманістичному ключі, зосереджуючись не на фізичних параметрах часу, а на екзистенційних наслідках темпоральної нестабільності для людської ідентичності та свідомості, тим самим демонструючи змогу виходу тексту в «зовнішньотекстовий контекст, вихід з тексту в нетекстовий простір, зв'язок із зовнішнім світом: літератури, культури, науки» [3, с. 279]. Роздум Баррі про час його життя радикальний: «Баррі міркує, що скоро зима, а там і кінець року, і наступний рік колись спіткає така сама доля. Час летить чимраз швидше. Не цього він чекав від життя, коли був молодим і жив в ілюзії, що можна чимось керувати. Керувати не можна нічим. Можна тільки терпіти» [1, с. 23]. Наукова описовість, властива оповідній канві роману, ампліфікується розлогими позасюжетними вставками, де фокус нарації зміщується на констатацію дослідницької діяльності Гелени: «Гелена керує групою, що займається головною проблемою (яка є також її спеціалізацією): розмічення і каталогізація нейронних груп, пов'язаних з конкретним спогадом, та створення на базі цих даних цифрової моделі мозку, яка дозволить відстежувати й розмічувати спогади» [1, с. 42].

Наративна структура роману «Рекурсія» демонструє складну темпоральну організацію, що безпосередньо корелює з концептуальною моделлю часу, трансльованою на рівні сюжету й образотворення. Блейк Крауч використовує кілька взаємопов'язаних наративних стратегій для художньої репрезентації нелінійного часу. Так, роман характеризується множинною фокалізацією з чергуванням перспектив двох суб'єктів нарації – Баррі Саттона та Гелени Сміт. Ця подвійна фокалізація не є простим технічним прийомом, а виконує важливу функцію в демон-

страції темпоральної множинності: кожен персонаж переживає власну версію часової послідовності подій, що лише поступово конвергують у спільну часову лінію. Згодом наратив демонструє складну систему аналепсисів і пролепсисів, які, на думку Т. Кушнірової, «порушують хронологічну послідовність оповіді» [4, с. 131]. Проте у романі «Рекурсія» ці анахронії набувають особливого статусу: те, що на перший погляд видається флешбеком (поверненням у минуле), насправді виявляється проживанням альтернативної часової лінії, а те, що здається передбаченням майбутнього, є спогадом про попередню ітерацію реальності. До того ж роман використовує рекурсивну композиційну структуру, де певні епізоди повторюються з варіаціями, відображаючи множинні проходження персонажів через одні й ті самі темпоральні точки.

Дослідник фентезійного роману А. Гурдуз справедливо стверджує про доцільне оформлення «у метажанрі перших десятиліть XXI ст. «парадигмального зсуву», коли засаднича бінарність протистояння добра і зла трансформується у тричленну парадигму: добро – (умовно) нейтральна змінна – зло» [5, с. 216]. Ця рекурсивність створює ефект наративної петлі, де кінець оповіді семантично співвідноситься з початком, але на новому рівні усвідомлення як персонажами, так і читачем. Так, Гелена змушена проживати своє шістнадцятиріччя декілька разів, щоб повернути до життя Баррі, з яким пов'язана сакральними почуттями, тим самим усвідомлюючи парадоксальність часу: «Перед нами виникає ще одна ілюзія. Парадокс оманливого «зараз». Те, що ми називаємо «зараз», у реальності не вкладається в одну мить. Це відтинок недавнього часу – довільний відтинок. Зазвичай дві-три останні секунди. Але впорсніть у свою нервову систему дозу адреналіну, запустіть мигдаліну в мозочку на всю її міць – і створите суперяскравий спогад, де час немовби сповільнюється чи зупиняється взагалі. Змінюючи спосіб, у який наш мозок обробляє подію, ми змінюємо і тривалість «зараз». Ми фактично змінюємо точку, в якій «зараз» стає минулим. Є ще один приклад того, що концепт «зараз» – лише ілюзія, яку викладає зі спогадів наш мозок» [1, с. 49]. Таким функційним спогадом-тригером для Гелени була згадка про молодих батьків: похід з батьком на риболовлю, коли «він, як ніколи, був самим собою» [1, с. 61]; щирі розмови з матір'ю про підліткові проблеми, дотики, посмішки, турбота. Для Баррі певним психологічним трампліном був спогад про вечір, коли він дивився матч з футболу, а, як виявилось, в цей час його донька гине під колесами авто. Під час перегляду він перекинувся парою слів з Меган, яка йшла до друзів, подивився їй услід – і це була остання мить, коли він її бачив живою.

Зловмисник Маркус Слейд запропонує Баррі врятувати доньку, для цього він його помістить в деприваційну капсулу, і Баррі вдасться це зробити і прожити вже «прожитий» відрізок часу знову, по-новому. Але коли Меган дізнається правду про своє повторюване життя, то не стерпить мук хибного існування і стане жертвою «синдрому хибної пам'яті», закінчить життя самогубством. Тож спроба Баррі терпить поразку. Бажання Гелени допомогти матері не втратити пам'ять теж виявиться безуспішною, бо Слейд скористається «кріслом пам'яті» на свій розсуд, тим самим породивши в Гелени одержиму ідею будь-що знищити крісло, щоб застерегти біду.

Своєрідної наративної доцільності набирає в романі художня дихотомія «час/пам'ять», в авторській інтенції формується екзистенційна концепція, яка не просто інтерпретує минулі події, а конструє інваріантну реальність: «...час відчувається як щось вторинне стосовно первинного, справжнього рушія – пам'яті, можливо, пам'ять є чимось фундаментальним, основою, а час – це її похідна» [1, с. 359]. Синдром хибної пам'яті, що охоплює людство після винайдення крісла Гелени, демонструє трагічні наслідки розриву між об'єктивною хронологією подій і суб'єктивним досвідом їх проживання.

Герої роману опиняються в ситуації екзистенційної невизначеності, коли неможливо достовірно встановити, які спогади відповідають «справжньому» минулому, а які є артефактами альтернативних часових ліній. Ця проблематика резонує з постмодерністською філософією, зокрема з концепцією Жана Бодріяра про гіперреальність, де симулякр витісняє оригінал,

а межа між істинним і уявним стає невловимою. Водночас Блейк Крауч не обмежується постмодерністським скепсисом щодо можливості достовірного знання, в ейдологічному порядку він утврджує цінність суб'єктивного досвіду та міжособистісних зв'язків (Гелена й Баррі закохуються й намагаються весь час «воскрешати» одне одного для омріяного подружнього щастя), що зберігаються попри темпоральні катаклізми. Їхні стосунки, що розвиваються через множинні ітерації реальності, набувають характеру екзистенційної константи, що протистоїть часовому хаосу. На етапі чергового межового вибору Гелена у відчай викрикує: «Досить і того, що я змушена бачити, як крісло руйнує світ. Через мій витвір люди стрибають з вікон. А бачити, як руйнується життя людини, яку любиш, – це взагалі за межами» [1, с. 295].

У фінальних сценах екстраполюється вагомий складник жанрової ідентифікації роману – елемент психологічного трилера. Головні герої стають свідками найстрашнішого результату дії Гелениного «крісла пам'яті» – ядерного вибуху, атомної катастрофи, згоряння заживо людей від радіації. Апокаліптичні картини транспонуються в художню версію самознищення світу від техногенного божевілля. Політичний аспект оповіді підсилює ефект генологічної природи антиутопії в наративному структуруванні тексту твору (ведеться боротьба між серйозними політичними гравцями-державами за більший вплив на використання геніального винаходу). Під впливом згаданих жанрових чинників оповідь у романі конструюється за формулами декількох наративних моделей: науково-фантастичної, психологічного трилера, антиутопії та філософсько-сповідальної. Вважаємо, що роман «Рекурсія» демонструє характерне для сучасної науково-фантастичної літератури поєднання жанрових конвенцій із постмодерністськими наративними стратегіями і метамодерністським пафосом вболівання за людство. Автор використовує науково-фантастичний концепт часової подорожі як засобу філософського осмислення природи реальності та людської ідентичності – питань, характерних для постмодерністської онтологічної поетики. Зокрема, функціонування у романі розгалуженої системи часоліній корелює з постмодерністською ідеєю плюралізму інтерпретацій і відсутності привілейованої позиції, з якої можна було б оцінювати «автентичність» тієї чи іншої версії подій. Водночас науково-фантастичний жанр дозволяє Б. Краучу імплементацію конкретної екзистенційної ідеї в оригінальну художню форму, де подорож часом – це метафора пам'яті, травми й відповідальності людини за власне минуле.

Можемо стверджувати, що в сучасному культурному контексті роман виступає художнім дослідженням того, як абсурд надлишкової пам'яті та прагнення змінити час можуть призвести до руйнування як особистої ідентичності, так і самого світу. Так, Баррі, роздумуючи про «зсув реальності», припускає: «Його життя – як сон, що перетікає з однієї реальності в іншу, спогади стають реальністю, реальність перетворюється на кошмар. Усе, що відбувається зараз, – справжнє, але швидкоплинне. Пейзажі та емоції постійно змінюються, однак у цьому присутня своя перекручена логіка – сновидіння, що має сенс, поки ти спиш» [1, с. 317]. Авторська свідомість апелює до інтертекстуальної паралелі з драмою яскравого представника бароко Педро Кальдерона «Життя – це сон», де імперативується думка про альтернативність людської екзистенції.

Важливо зазначити, що попри складність концептуальної моделі та наративної структури, роман «Рекурсія» зберігає характерну для масової науково-фантастичної літератури динамічність сюжету та емоційну насиченість. Це дозволяє класифікувати твір як приклад високохудожньої літератури, що синтезує інтелектуальну глибину з гостросюжетністю, філософську рефлексію з пригодницькою фабулою.

Висновки. Отже, концептуальна модель часу в романі Блейка Крауча «Рекурсія» базується на ідеї нелінійної темпоральності та множинності реальностей, що підсилюють гуманістичну й екзистенційну тональність оповіді роману. Час постає не як абстрактна величина, а як вимір людського досвіду, нерозривно пов'язаний із пам'яттю, ідентичністю та міжособистісними стосунками. Концепт «час» виконує у творі структуротвірну функцію, визначаючи парадигму текстотворення: рекурсивна наративна побудова, множинна фокалізація та складна

система анахроній безпосередньо впливають із темпоральної концепції роману та створюють художню форму тексту філософського характеру.

Темпоральна нестабільність функціонує як платформа для філософської рефлексії над природою реальності, свободи волі та етичних наслідків маніпулювання минулим, що сприяє розкриттю фундаментальних питань про співвідношення об'єктивного та суб'єктивного, про можливість автентичного досвіду в умовах «зсуву реальності», про цінність індивідуального вибору в детермінованому всесвіті. У «Рекурсії» подорожі в часі руйнують класичний ефект причинності, створюючи різні часові лінії, які співіснують у пам'яті персонажів. У такий спосіб реалізується актуальний експеримент з наратологічними моделями, де фрагментарність і нелінійність оповіді стають домінуючими. Час виконує тут наративну функцію дезорієнтації, змушуючи читача переживати хаос разом із героями.

Складна часопросторова структура роману Б. Крауча формує специфічну рецептивну стратегію, що вимагає від читача постійного переосмислення попередньо прочитаного та відтворення рекурсивної логіки персонажів. Це створює ефект когнітивного відчуження, характерний для науково-фантастичного жанру, але водночас забезпечує емоційне залучення через ідентифікацію екзистенційним вибором героїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крауч Б. Рекурсія : роман / пер. з англ. А. Саган. Київ : Видавництво РМ, 2024. 392 с.
2. Гонюк О. Концепт пам'яті в романі любові Голоти «Епізодична пам'ять». *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту): зб. наук. праць*. Дніпро : Ліра, 2020. Вип. 25. 146 с. URL : https://www.dnu.dp.ua/docs/zbirniki/ffil/program_629f90739c99d.pdf (дата звернення: 03.01.2026).
3. Копистянська Н. Час і простір у мистецтві слова : монографія. Львів : ПАІС, 2012. 344 с.
4. Кушнірова Т. Наратив як літературознавча категорія: генеза, ознаки, типологія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. Т. 1, № 39. С. 130–133. DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.39.1.31>
5. Гурдуз А. Український фентезійний роман 2000-2020 рр. у слов'янському, англійському й американському контекстах: особливості національного міфотворчого коду : монографія. Миколаїв : Іліон, 2023. 527 с.

Дата першого надходження статті до видання: 15.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 14.04.2026